

Zaštita prostora u GP Beograda 2021

Aktiviranje arhitektonskog nasleđa u GP Beograda 2021

Sadržaj:

1. Uvod u problematiku zaštite i razvoja arhitektonskog nasleđa u Generalnom planu 2021.....	2
2. Beogradska tvrđava.....	3
2.1 Opšte stanovište.....	3
2.2 Planirana namena.....	3
2.3 Prostorni obuhvat i saobraćajno rešenje.....	6
2.4 Planirana zaštita.....	6
3. Kosančićev venac.....	7
3.1 Opšte stanovište.....	7
3.2 Planirana namena.....	7
3.3 Prostorni obuhvat i saobraćajno rešenje.....	9
3.4 Planirana zaštita.....	10
4. Sinteza iznetih problema i komentara planskih rešenja.....	11
5. Isečci iz grafičkih priloga GP-a.....	12
6. Korišćena literatura.....	13

1. Uvod u problematiku zaštite i razvoja arhitektonskog nasleđa u Generalnom planu 2021

Novi GP plan među svojim ciljevima ima naglašenu težnju za afirmacijom Beograda kao „*grada složenih uspomena*“. Autori GP-a kažu: „*Afirmacija javnih prostora i ambijentalnih celina, isticanje i čuvanje kvalitetnih vizura i silueta grada, unapređuju identitet Beograda i predstavljaju okosnicu kvalitetne transformacije gradskog okruženja.*“

Da li je to isti onaj generalni plan koji kao svoju okosnicu za sprovođenje ima neprikosnovenu korisničku osnovu, koja se sprovodi po jasnim ekonomskim uslovima? Da li u takvom generalnom planu isticanje i čuvanje vizura može unaprediti grad, bez obzira na pitanja koja se postavljaju – Vizure na šta? Da li afirmacija javnih prostora i ambijentalnih celina ima smisla ukoliko se one ne aktiviraju u korisničkom smislu?

Možda najdrastičniji ali i najjasniji primer tretmana arhitektonskog nasleđa jesu prostori Beogradske tvrđave i Kosančićevog venca. Analizom njihovog položaja u viziji GP-a, a obzirom da su realno najznačajnije istorijske celine u gradu, može se sagledati i šira koncepcija generalnog plana kada je reč o arhitektonskom nasleđu.

Pre svega valja naglasiti da su Beogradska tvrđava i Kosančićev venac celine koje po svom istorijskom razvoju jesu donekle odvojene, iako su prostorno u neposrednoj blizini. Odvaja ih i njihova dijametralno suprotna fizičko-funkcionalna struktura. Ono što ih međutim spaja jeste današnji, i novim kao i dosadašnjim generalnim planom sužen prostorni obuhvat, nepostojanje strategije kako kada je u pitanju njihova zaštita tako i kada je u pitanju njihov razvoj. Zbog toga valja analizirati oba prostora odnosno njihove pozicije i njihovu povezanost u generalnom planu.

Kako bismo što bolje sagledali rešenja koje nam GP Beograda 2021 nudi za Beogradsku tvrđavu i Kosančićev venac, oslonićemo se na sistem iznošenja podataka korišćen u samom generalnom planu, uz selekciju istih prema relevantnim aspektima.

2. BEOGRADSKA TVRĐAVA

2.1 Opšte stanovište

Prostor na kome se Beograd „rodio“, prostor na samom ušću Save u Dunav, istorijski je spomenik nulte kategorije, a vodi se kao nepokretno kulturno dobro od izuzetnog značaja. Danas je funkcionalno odsečen od reka koje su i razlog njegovog nastajanja na tom mestu. Svedoci smo njegovog urušavanja možda ne toliko u fizičkom smislu koliko u degradaciji funkcionalnog i simboličkog značaja za stanovnike i posetioce Beograda.

2.2 Planirana namena

Prvi i najznačajniji problem Beogradske tvrđave proizilazi iz **neadekvatnog smeštanja ovog prostora u zone zelenih površina**. Ovo u značajnoj meri – slučajno ili namerno degradira sve ostale planom definisane projekcije.

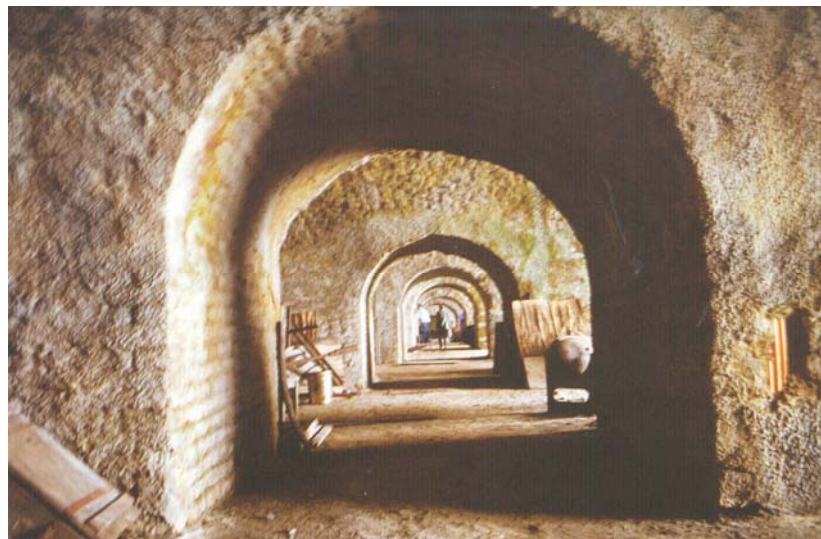
Pre svega Beogradska tvrđava je **kulturno-istorijski spomenik nulte kategorije** sa najstrožim režimom zaštite, ali na šta se ta zaštita defakto odnosi kada kao primarnu funkciju prostora odredimo funkciju zelene površine? Ne dobijaju li u tom slučaju primat pri zaštiti, a posebno pri revitalizaciji upravo one aktivnosti poput održavanja visokog i niskog rastinja, travnatih površina i sličnih aktivnosti na održavanju tvrđave kao parka? Nije li time značajno umanjena mogućnost razvoja i degradirana istorijska vrednost tvrđave i njenog najburnijeg doba – doba ratova, gašenja života i rađanja nada, a na račun perioda u kojem je ona prenamenjena u parkovski prostor.

Ovaj porazni podatak autori plana pokušavaju da prikriju u delu Specijalizovani centri u kom predviđaju da se **srednjovekovni** deo beogradske tvrđave rekonstruiše i „dobije sadržaje namenjene kulturno-obrazovnim i zabavnim manifestacijama“. Postavlja se pitanje da li je ova zamisao celovita, jer ne postoje definisane granice te zone niti postoji obrazloženje koje govori zašto se taj koncept

razvoja ne primenjuje na čitavu tvrđavu. Parcijalni razvoj ovako značajnog kompleksa može prouzrokovati svesno ili nesvesno zanemarivanje i zapostavljanje kako pojedinih prostora i njihovog značaja, tako i značaja perioda u kojem su nastali i korišćeni.

Postoji niz razloga da posmatramo Beogradsku tvrđavu upravo dijametralno suprotno od onoga što nam govori novi Generalni plan Beograda, da je tretiramo kao jedinstveni kulturno istorijski kompleks umesto kao značajnu rekreativnu zonu grada:

- **Tvrđava sadrži brojne prostore i delove od izuzetnog kulturno-istorijskog i obrazovnog značaja –**
  - ostaci utvrđenja (bedemi, kule, kapije) iz različitih perioda (rimskog, srednjovekovnog srpskog i turskog, austrijskog),
  - crkva Ružicu i crkva Sv. Petke sa parohijskim domom,
  - prostor barutane,
  - opservatorija,
  - zgrada zavoda za zaštitu spomenika,
  - muzeji – prirodnjački i vojni,
  - rimski bunar,
  - zoološki vrt,
  - memorijalni prostori sa spomenicima a pre svega spomenik pobedniku koji je i sinonim za Beograd,i drugi prostori sličnih karakteristika koji ni u kom slučaju ne trebaju biti dopuna „funkciji zelene površine“ već trebaju biti težište pri opredeljivanju za karakter kompleksa.
- **Postojanje različitih zapuštenih prostora** od potencijala za budući razvoj tvrđave koji bi uz izvesna ulaganja mogli postati nosioci kulturno-obrazovnog centra Beogradska tvrđava. Neki od njih su prostorije u kapijama gornjeg i donjeg grada, kazamati u bedemima, prolazi i prostori koji su trenutno u posedu vojske o kojima se malo govori a još manje zna, a naročito je važno naglasiti postojanje atraktivnih eksterijerskih celina.

- **Pozicija tvrđave** je od presudnog značaja za koncept kojim će ona biti tretirana ne kao rekreativna zona već kao zona kulture i obrazovanja na svom punom prostornom obuhvatu i kao takva zapravo jedna od okosnica turističke ponude grada. Ovo je posebno jasno imajući u vidu neophodnost pomeranja gradskih aktivnosti ka obalama Save i Dunava, te aktiviranju turističkog pristaništa pod Kosančićevim vencem u punom kapacitetu. U tom smislu tvrđava mora postati stvarni reper ali i spona između prostora rečnih obala i gradskog centra na grebenu (zone Knez Mihajlove)

- Ono što možda nije prostorni urbanistički potencijal ali nije manje važan pri formiranju koncepcije razvoja jeste **uloga Beogradske tvrđave u istoriji Beograda, Srbije pa i mnogo šire**. Ovaj prostor krije toliko priča i tema, da bi bilo neodgovorno prema potomstvu i nezahvalno prema precima da se tih priča odrekemo. Naprotiv, tvrđava bi trebalo da na svakom koraku koji u njoj napravimo „priča svoj život“.
- Koncept tvrđave kao centra kulture **uključio bi (legalno i planski) i druge komercijalne aktivnosti kao prateće** – ekskluzivno ugostiteljstvo, prodaja suvenira, umetničke galerije, ali i iznajmljivanje ekskluzivnih prostora tvrđave za različite komercijalne manifestacije – prezentacije, revije, skupove... Ove aktivnosti bi zahtevale kontinualno opremanje tvrđave a u isto vreme bi pokrivala jedan deo troškova.

Iz ovoga se nameće logičan zaključak – **Beogradska tvrđava mora biti tretirana kao zona kulturno-obrazovnog centra u svom punom prostornom obuhvatu** ukoliko želimo da podstaknemo kako njenu zaštitu tako i njen razvoj kao prostora od izuzetnog značaja kako za grad Beograd tako i za region.

Problemi u nameni prostora danas su evidentni – postojanje aktivnosti koje nisu primerene prostoru kompleksa spomenika kulture nulte kategorije narušavaju njegove zaštićene delove i ambijente, dok su sa stanovišta komplementarnosti sa zelenim površinama verovatno adekvatne. Pod ovim pre svega mislim na aktivnosti vezane za proširenje kapaciteta košarkaških terena u gornjem gradu gde su sazidani kompletni objekti, kao i na konstantne „neophodne prepravke“ koje se vrše kako bi se prostori „komotnije“ koristili. Adekvatan primer

za ovo je probijanje vrata na Jakšićevoj kuli kako bi se na željenom nivou u nju mogao smestiti šank kafea Kalemegdanska terasa. Ne samo da je oštećen spomenik već je koji metar ispod pomenutog šanka spomen kosturnica braniocima Beograda... Nije li to neprimereno?

Da li je planirano aktiviranje samo srednjevekovnog dela tvrđave zapravo zaobilaznje glavnih problema koji se pretežno javljaju u ostatku tvrđave?

2.3 Prostorni obuhvat i saobraćajno rešenje

Prema GP-u Beogradska tvrđava omeđena je Dunavom i Savom, ulicama Pariskom, Tadeuša Košćuška i Donjogradskim bulevarom. Činjenica da Donjogradski bulevar spada u granice lokacije govori nam da se tvrđavi planom ne daje dovoljan značaj kako bi se definisao jedinstven prostorni obuhvat kompletne zone već se ona njime deli.

Iako plan predviđa izmeštanje pruge oko Beogradske tvrđave i postepeno smanjenje intenziteta saobraćajnog značaja Donjogradskog bulevara, sama definicija obuhvata govori da uređenje prostora u fizičkom i funkcionalnom smislu ne mora biti sprovedeno u zoni ovog koridora. Ovo može imati kao posledicu nemogućnost objedinjavanja prostora u estetskom i funkcionalnom smislu.

Planom nije obuhvaćen (makar u osnovnim naznakama) koncept kretanja vezan za ovu najznačajniju kulturno-istorijsku zonu grada. Nema definisanih pravaca pristupa (greben sa Knez Mihajlovom ulicom, prilaz sa Dunava, prilaz sa savskog turističkog pristaništa, povezivanje sa zonom Kosančićevog venca, prilaz preko Ulice Cara Dušana...). Nema ni strategije vezane za stacionarni saobraćaj kako kod individualnih tako i kod grupnih poseta. Obzirom da je zona označena kao prioritet za izradu regulacionog plana, možemo opravdati nedostatak ovih podataka u generalnom planu, ali sigurno ne i izostanak ciljeva i generalnih stavova.

2.4 Planirana zaštita

Beogradska tvrđava spada u područja integrativne konzervacije tj. prostora nad kojim se primenjuje skup metoda kojima se koristi služba zaštite spomenika kulture prema Zakonu o kulturnim dobrima – tehnička konzervacija, rekonstrukcija, revitalizacija kao i metoda kojima se koristi urbanistička zaštita – horizontalna i vertikalna regulacija, čuvanje silueta i vizura, primena materijala, boje i arhitektonskih elemenata itd.

Pored ovih odrednica generalni plan definiše još samo obaveznu izradu regulacionog plana za Beogradsku tvrđavu.

Zakon o kulturnim dobrima ni u jednom svom delu o nepokretnim kulturnim dobrima ne govori o razvoju korišćenja već samo o neophodnim merama pri korišćenju kulturnog dobra.

Obzirom da se Beogradska tvrđava u grafičkom prikazu novoplanirane namene zemljišta tretira kao zelena površina, jasno je da je prostor samim tim zaštićen adekvatno nameni. Ono što zbunjuje jesu pravila koja se odnose na namene odnosno kolizija između novoplaniranog formiranja centra obrazovanja kulture i zabave u srednjevekovnom delu tvrđave i pravila da se zone zelenih površina ne mogu prenameniti.

3. KOSANČIĆEV VENAC

3.1 Opšte stanovište

Kosančićev venac za razliku Beogradske tvrđave karakterišu potpuno drugačiji karakter i struktura prostora, korišćenja, vlasništva. Ono što je međutim isto za oba prostora je problem razvoja. Znamo da Kosančićev venac već duži niz godina propada, bilo da su u pitanju javni prostori koji se urušavaju pod pritiskom vremena, ili privatni prostori koji su zbog strogih režima zaštite i nepostojanja koordinacije između službi zaštite kulturnih dobara i urbanističkih službi nisu u prilici da budu obnovljeni, reaktivirani.

Evo kako počinje autor plana, u delu koji se bavi zonom „Kosančićev venac, turističko pristanište“: *„Kosančićev venac, kao jedan od najznačajnijih i naosetljivijih urbanih sklopova Beograda, poželjno je tretirati i realizovati kao integralni projekat pri čemu se moraju uvažavati prirodne uslovljenosti, istorijska važnost prostora i uslovi zaštite spomenika, značaj oblikovanja siluete grada i poželjnih vizura, saobraćajne potrebe, ekonomski, socijalni i envajromentalni aspekt.“*

Ne važi li ovo za bilo koji prostor grada koji je od izuzetnog značaja za njegov razvoj?

Dalje se kaže da se moraju razmotriti mere implementacije integralnog projekta za ovu zonu, da je neophodno formiranje sistema monitoringa, definisanja različitih načina finansiranja i ostale opšte odrednice, koje ako ih pojedinačno analiziramo, važe (ili bi bilo logično da veže) za većinu značajnih prostora i procesa koji se u njima odvijaju.

3.2 Novoplanirana namena

"Postojeći karakter i odnos namena prostora u zaštićenom području Kosančićevog venca - stanovanje, kultura, školstvo, crkveni sadržaji, ostaju dominantni u odnosu na moguće nove namene ugostiteljstva i trgovine. Više prostora za nove namene može biti u Karađorđevoj ulici, na obali Save u "Beton hali", ili na obodu ovog područja".

"Prilikom regulacione razrade ili pojedinačne razrade lokacija na potezu Ulice kralja Petra od savske do dunavske obale treba imati u vidu da je ovo direktna veza centra grada sa rekama. Zato na lokacijama na ovom potezu treba

planirati sadržaje koji afirmišu ove veze, urediti i povećati javne prostore i daljom planskom razradom obezbediti da ovaj potez iziđe direktno na reke u zoni Kosančićevog venca i u zoni marine Dorćol."

Kao što se u dva citirana dela iz Generalnog plana vidi, težnja jeste da se sa jedne strane afirmiše "silazak Beograda na reke" a sa druge da se poštuje graditeljsko i istorijsko nasleđe Kosančićevog venca koje treba štititi i unaprediti.

Međutim, planirana namena koja je striktno definisana i u kojoj preovlađuje stanovanje ni u kom slučaju nije u mogućnosti da odgovori na zahteve formiranja zone preko koje se sa novoplaniranog putničkog pristaništa na Savi "penje" ka centru, odnosno iz centra spušta na obalu Save.

Možemo primetiti da se Kosančićev venac jeste među primarnim zonama za razvoj javnih objekata izuzetnog gradskog i nacionalnog značaja (što plan i predviđa), i to kroz dve zone - kao Zona Kosančićev venac – Gornji plato i Zona Kosančićev venac – Donji plato. Upravo smisao ovog prostora i leži u denivelaciji od 20-25m, koja iako unosi dosta korisnih elemenata koje možemo koristiti ipak predstavlja neki vid značajne barijere u komunikacijama reka – grad. Kako bi se ta veza preko padine ostvarila neophodna je transformacija kako donjeg dela uz Karađorđevu ulicu tako i gornjeg platoa. Međutim, grafički prilog ne prikazuje nijednu novu površinu za javne namene u zoni gornjeg platoa. Sve površine rezervisane za javne namene već sadrže funkcije. Ono što još više zbunjuje, jeste deo Osnovna namena obuhvaćenog prostora - Turizam (4.5.13), u kome se prostor Kosančićevog venca spominje kao lokacija za gradnju novih hotelskih kapaciteta. Nije teško zaključiti da li se ovde autor plana rukovodi isključivo finansijskim interesima, odnosno uzima li i jedan drugi parametar. Kada se razmotre zahtevi koje postavlja funkcija hotela, kako u njihovom karakteru tako i u prostornom zahtevu, lako je zaključiti kako se upravo očuvanje na koje se autor prvo poziva i koje pedlaže dovodi u sukob sa planiranom izgradnjom hotela.

Tako još jednom dolazimo do pitanja kako Gornji plato Kosančićevog venca svojom stambenom funkcijom može aktivirati Ulicu Kralja Petra kao vezu sa rekom? Jedno od mogućih odgovora na ovo pitanje jeste da se promeni karakter stambene funkcije u već postojećim objektima ali to u planu ne možemo pronaći. Ovo bi mogao biti i odgovor na potrebe smeštajnih kapaciteta, novih funkcija javnog karaktera – galerija, ateljea, manjih ugostiteljskih kapaciteta i sl.

Ukoliko pak krenemo sa pretpostavkom neophodnih izmena karaktera funkcija, a ne sa konzervatorskim pristupom urbanizmu, a svesni burne istorije i dinamičnog života Kosančićevog venca kao kontakta beogradskog grebena i Savskog pristaništa, robujemo li mi danas odnosom funkcija koji je formiran kada je Beograd bio mnogostruko manji i nezahtevniji. Takođe je evidentan prilično autističan pristup odabiru prioriteta zaštite. Generalni plan tako predviđa zaštitu ostataka (a zapravo temelja) Narodne biblioteke koja je srušena u bombardovanju 1941. godine, uz pretpostavku autora da će taj prostor biti ne od gradskog već od republičkog i regionalnog kulturnog značaja kao memorijalni centar, naravno uz multifunkcionalnu namenu i minimalnu izgrađenost.

Sa druge strane bogatstvo lesnog odseka Kosančićevog venca jesu njegovih za sada poznatih 17 laguma, od kojih su neki i preko 200m², sa sačuvanom buradi za vino, uklesanim grbom Kneza Miloša Obrenovića i sličnim interesantnim i autentičnim vrednostima (pravim i očuvanim spram temelja biblioteke). Veoma čudi da se ovi prostori nigde ne spominju u generalnom planu, a dinamičnije promene se predviđaju za njihovu zonu tj potez uz Karađorđevu ulicu.

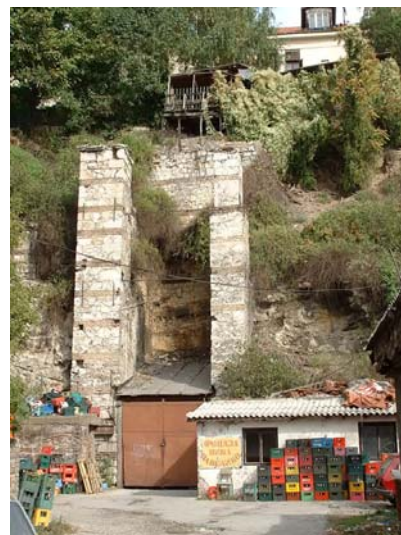
Nije li logično možda i žrtvovati neke od prostora i objekata, toliko propalih da više nisu materijalni već duhovni element, zarad razvoja nekih do sada ne spominjanih potencijala? Odgovor na ovo pitanje takođe ne možemo pronaći u ovom generalnom planu jer je odgovor koji je s jedne strane logičan i sam se nameće, s druge strane veoma nepopularan i valjda samo u Srbiji se tretira kao egzibicionistički.

3.3 Planirano saobraćajno rešenje

Iako generalnim planom, što je i opravdano, nije dato rešenje saobraćaja kada je u pitanju zona Kosančićev venac, možemo primetiti da je Generalni plan krutim pristupom kada je u pitanju novoplanirana namena zapravo "zakucalo" postojeće loše stanje. Ukoliko se kao preovlađujuća namena i dalje bude prihvatilo stanovanje na ovom prostoru, biće nemoguće sprovesti oslobađanje javnih prostora Kosančićevog venca od parkiranih vozila pre svega od strane stanovnika. Treba imati u vidu da parkirati vozilo ispred svoje zgrade jeste pravo i normalna stvar u bilo kom pa i u ovom delu grada, te da će ukoliko se stanovanje podrži, doći do konflikata pri aktiviranju javnog prostora.

Takođe ne postoji niti jedna smernica za rešavanje problema "naglog" izlaska Kosančićevog venca na Karađorđevu ulicu. Nisu definisane osnovne smernice za prevazilaženje prepreke koja postoji i koja je planom zadržana – gradske magistrale – koja odseca kontinuirano kretanje na relaciji Centar – Savsko pristanište.

Ni u jednom delu plana ne možemo pronaći ni jednu stratešku odrednicu ili smernicu za savladavanje visinske razlike od preko 20m koju postavlja greben Kosančićevog venca. Tehničko rešenje takođe jeste logična celina budućeg integralnog projekta zone, ali zahtevi i uslovi (vizure, ciljevi, karakter) od strane autora GP kako u funkcionalnom tako i prostornom smislu ne postoje, iako su Veliko stepenište i Malo stepenište na Kosančićevom vencu fantastičan potencijal grada.

3.4 Planirana zaštita

Kosančićev venac, kao i Kalemegdanska tvrđava, spada u područja integrativne konzervacije tj. prostora nad kojim se primenjuje skup metoda kojima se koristi služba zaštite spomenika kulture prema Zakonu o kulturnim dobrima – tehnička konzervacija, rekonstrukcija, revitalizacija kao i metoda kojima se koristi urbanistička zaštita – horizontalna i vertikalna regulacija, čuvanje silueta i vizura, primena materijala, boje i arhitektonskih elemenata itd.

Za ovu zonu autor plana predviđa izradu integralnog projekta.

Ono što je u međutim problem, a kada je u pitanju zaštita prostora u budućem planskim dokumentima za koje autor naglašava da će biti u skladu sa principima integrativne konzervacije prostora, što ne govori mnogo jer za te nove planske akte nisu definisani inputi koji se moraju poštovati. Sve odrednice o zaštiti su krajnje opšte i u najmanju ruku se mogu tumačiti na više dijametralno suprotnih konceptijski suprotstavljenih načina.

4. SINTEZA IZNETIH PROBLEMA I KOMENTARA PLANSKIH REŠENJA

Ukratko se problemi generalnog plana kada je u pitanju zaštita i razvoj prostora mogu svesti na nekoliko osnovnih teza kroz svaku od tri analizirana segmenta:

a. segment planirane namene

- Generalni plan povlađuje postojećim odnosima funkcija u zonama od strateškog značaja za svoj razvoj, definišući preovlađujuće funkcije tako da se sprovođenjem plana može a ne mora menjati taj odnos (Beogradska tvrđava kao rekreativni prostor, Kosančićev venac kao zona sa preovlađujućim stanovanjem...)
- Zanemarivanjem pojedinih potencijala prostora (laguma, kazamata...) primat pri rešenjima za ove značajne zone grada u generalnom planu dobijaju delovi zona koji nisu dostojni statusa nosioca razvoja (ruševina biblioteke na Kosančićevom vencu);

b. segment planiranog prostornog obuhvata i saobraćajnog rešenja

- Obuhvat celina je drastično sužen i ne omogućava zaokružena, logična rešenja koja bi dovela do adekvatnog aktiviranja ovih gradskih celina
- Plan nije predvideo niti jednu smernicu za rešenja kretanja ka, oko, i unutar ovih celina (bilo da su u pitanju kretanja pešaka, stacionarni, automobilski saobraćaj...) sem već otrcane fraze "silazak Beograda na reke", koja kako stvari stoje ni u skorijoj budućnosti neće značiti ništa;
- Ne postoji veza između planiranog saobraćaja i planirane namene. Ova dva planirana aspekta vrlo često pojedinačno gledano dovode u pitanje postavljene ciljeve i prioritete drugih aspekata.

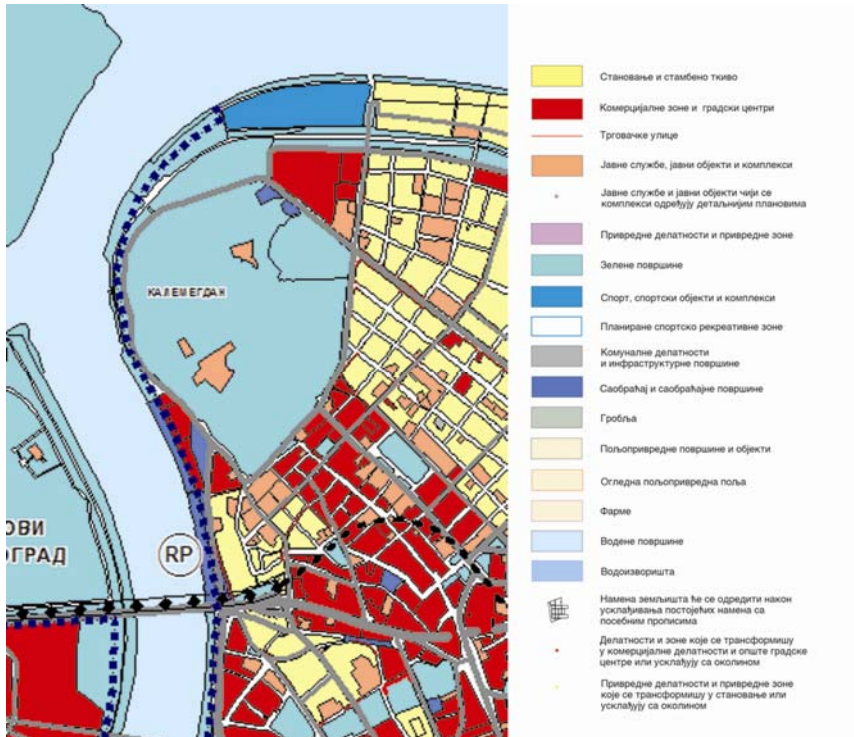
c. segment planirane zaštite

- Nepostoje planom utvrđene strategije za integralnu konzervaciju analiziranih celina, naročito za finale integralne konzervacije - revitalizaciju.
- Ni u jednom delu plana (sem za ruševine Narodne biblioteke) ne možemo pronaći strategiju razvoja.

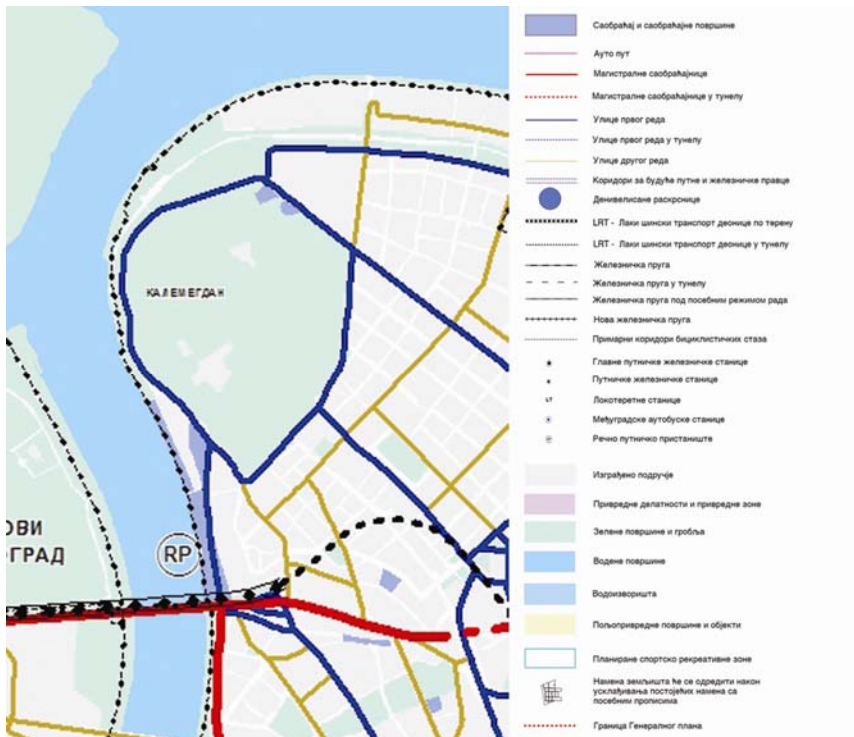
Svi nabrojani nedostaci govore da plan nije dorečen, da je njegova "otvorenost" koja je predstavljena kao koncept zapravo formulacija za plan koji neće reći skoro ništa. Ukoliko bismo čak drastično posmatrali, mogli bismo konstatovati da ovaj Generalni plan više liči na udžbenik arhitekture i urbanizma Beograda nego na strateški planski dokument koji će biti osnova za razvoj.

5. ISEČCI IZ GRAFIČKIH PRILOGA GP-A BEOGRADA 2021

Planirano korišćenje zemljišta

Planirani saobraćaj

6. Korišćena literatura

Branko Maksimović

Idejni razvoj srpskog urbanizma, period rekonstrukcije gradova do 1914, Beograd 1978.god.

Službeni glasnik Republike Srbije, broj 71/94

Zakon o kulturnim dobrima, Beograd 1994.god.

Urbanistički zavod Beograda

Generalni plan Beograda 2021, Beograd 2003.god.

Urbanistički zavod Beograda

Generalni urbanistički plan Beograda, Beograd 1972.god.

Z.Nikolić i Dr.V.Golubović

Beograd ispod Beograda, Beograd 2003.god.